

*Помулева В.М.,
ст. викладач кафедри обліку та аудиту,
Запорізький національний технічний університет*

КУРСОВІ РІЗНИЦІ: ОБЛІК ТА ВІДОБРАЖЕННЯ У ЗВІТНОСТІ

При здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, кожне підприємство постає перед необхідністю відображення в обліку курсових різниць, що виникають у результаті розбіжності курсів валют на дату здійснення господарської операції і фактичного перерахування коштів. Для того щоб врахувати коливання валютного курсу і забезпечити достовірну оцінку активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат, необхідно правильно розрахувати курсові різниці, які можуть впливати на фінансовий результат підприємства.

На сьогоднішній день більшість українських підприємств співпрацюють з іноземними компаніями і, відповідно, проводять розрахунки з ними в іноземній валюті. При розрахунках між резидентами і нерезидентами у зовнішньоекономічних операціях як засіб платежу використовується іноземна валюта.

Облік операцій в іноземній валюті має певні особливості, в тому числі пов'язані з визначенням і відображенням в обліку та фінансовій звітності сум курсових різниць.

Порядок здійснення бухгалтерського обліку операцій в іноземних валютах регулюється Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів», затвердженим наказом Міністерства фінансів України № 193 від 10.08.2000 р. (далі – П(С)БО 21).

Операція в іноземній валюті - це господарська операція, вартість якої визначена в іноземній валюті або яка спричиняє проведення розрахунків в іноземній валюті [1].

Відмінною особливістю таких операцій є те, що гривневий еквівалент іноземної валюти і заборгованості в іноземній валюті постійно змінюється. Це

Пов'язано це зі змінами валютного курсу. Саме у цьому полягає причина існування в бухгалтерському обліку операцій в іноземній валюті особливого об'єкта - курсових різниць.

Згідно з п. 5 П(С)БО 21 операції в іноземній валюті під час первісного визнання відображаються у валюті звітності шляхом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням валютного курсу на початок дня дати здійснення операції (дати визнання активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат) [1]. Якщо на дату балансу або на дату здійснення розрахунків валютний курс змінився, виникають курсові різниці.

Курсова різниця - різниця між оцінками однакової кількості одиниць іноземної валюти при різних валютних курсах.

При розрахунку курсових різниць використовують лише офіційний курс НБУ (комерційні курси купівлі-придбання валюти на МВРУ на обчислення курсових різниць не впливають).

Курсова різниця розраховується за наступною формулою:

$$P_k = C_m (BK_t - BK_{t-1}),$$

де C_m - сума монетарної статті в іноземній валюті;

BK_t - валютний курс (НБУ) на дату оцінки монетарної статті;

BK_{t-1} - валютний курс (НБУ) на дату попередньої оцінки.

Проте зміна валютного курсу не завжди призводить до виникнення курсових різниць. Пояснюється це тим, що в бухгалтерському обліку різниці розраховуються лише за монетарними статтями. За немонетарними статтями курсові різниці взагалі не розраховуються (див. рис.1).

Крім того, позитивна або від'ємна різниця між вартістю іноземної валюти за курсом НБУ і за комерційним (ринковим) курсом МВРУ (тобто за курсом, за яким валюта купувалася уповноваженим банком в дійсності) не є курсовою різницею.

Рис. 1 - Класифікація статей балансу [2]

Монетарні статті - це статті балансу про грошові кошти, а також про такі активи і зобов'язання, що будуть отримані або оплачені у фіксованій (визначеній) сумі грошей або їх еквівалентів. Наприклад, монетарні активи - це власне грошові кошти та їх еквіваленти, фінансові інвестиції, дебіторська заборгованість за експортним контрактом, монетарні пасиви - кредиторська заборгованість за імпортом контрактом, кредиторська заборгованість за позиками, кредитами та ін.

Немонетарні статті - це статті, відмінні від монетарних.

До немонетарних статей відносяться запаси, основні засоби, нематеріальні активи, бартерні зобов'язання, заборгованості щодо отриманих (перерахованих) авансів, які будуть погашатися одержанням (постачанням) товарів тощо.

Немонетарні статті відображаються на дату складання фінансової звітності за історичною або справедливою собівартістю, за якою вони зараховані на баланс на дату визнання (здійснення операції) і при зміні валютного курсу перерахунку не підлягають, тобто курсові різниці за такими статтями не визначаються.

Монетарні статті в обліку відображаються зазвичай на субрахунках 3621, 6321, 3772, 6852, а немонетарні на 3712, 6812, 3622, 6322, 3722.

Разом з тим, в окремих випадках немонетарні статті можуть «переходити» в категорію монетарних. Наприклад, дебіторська заборгованість, що утворилася під час видачі авансу в іноземній валюті підзвітній особі визнається немонетарною, оскільки її погашення грошовими коштами не передбачається. Але якщо працівник не повністю використав виданий йому аванс, то така дебіторська заборгованість трансформується в монетарну (борг має бути погашений грошовими коштами), також, кредиторська заборгованість підприємства перед працівником (у разі перевищення фактичних витрат над сумою авансу) буде монетарною.

Дебіторська та кредиторська заборгованості нерезидента (нерезиденту) за видані (отримані) аванси в іноземній валюті належать до немонетарних статей згідно з п. 4 П(С)БО № 21, адже закриття такої заборгованості передбачається шляхом постачання товару. Такі заборгованості не підлягають перерахунку, курсові різниці по них в подальшому при зміні валютного курсу не визначаються.

Проте, на практиці в силу різних причин виникають ситуації, коли сума авансів підлягає поверненню, наприклад, при зміні, припиненні договірних відносин з контрагентом.

На наш погляд, на дату прийняття рішення про повернення авансу (про що свідчить, наприклад, додаткова угода) стаття з немонетарної «перетворюється» в монетарну, адже вона вже відповідає поняттю «монетарної» (це активи і зобов'язання, що будуть оплачені у фіксованій (визначеній) сумі грошей). Отже, після підписання додаткової угоди, заборгованість нерезидента (нерезиденту), на нашу думку, слід перераховувати за курсом на дату балансу (якщо дата балансу передуює даті повернення коштів) і на дату повернення коштів, та визначати курсові різниці.

Така ж ситуація може виникати у разі зміни бартерного контракту (його частини) на експортний чи імпортовий.

Між тим П(С)БО 21 не містить прямої норми щодо обліку немонетарних статей, які перетворились в монетарні, і навпаки, зокрема, щодо визначення по них курсових різниць.

У разі проведення перерахунку монетарних валютних статей, підприємства отримують як доходи, так і витрати від курсових різниць. Наприклад, в умовах зростання валютного курсу підприємство одночасно визнає доходи від курсових різниць при переоцінці монетарних валютних статей активу і витрати – при переоцінці монетарних статей пасиву.

Планом рахунків бухгалтерського обліку для відображення курсових різниць передбачені відповідні рахунки: 714, 744, 945, 974.

Доходи від курсової різниці відображаються за кредитом субрахунку 714 «Дохід від операційної курсової різниці», 744 "Дохід від неопераційної курсової різниці", з наступним списанням в кредит рахунку 79 «Фінансовий результат», втрати - за дебетом субрахунку 945 "Втрати від операційної курсової різниці", 974 "Втрати від неопераційної курсової різниці", з наступним списанням в дебет рахунку 79 «Фінансовий результат».

При віднесенні курсової різниці до операційної чи неопераційної необхідно керуватися тим, якою операційною, інвестиційною чи фінансовою є сама операція, в результаті проведення якої дана курсова різниця утворилася.

Операційні курсові різниці виникають у зв'язку з операційною діяльністю, а неопераційні – з інвестиційною або фінансовою діяльністю.

Операційні курсові різниці відображають у складі інших операційних доходів (витрат) (субрахунок 714 "Дохід від операційної курсової різниці", 945 "Втрати від операційної курсової різниці"). Так, курсові різниці, які виникають внаслідок перерахунку залишків валютних коштів у банку й у касі підприємства, або дебіторська (кредиторська) заборгованість за товари, роботи, послуги, є операційними для відображення в обліку і складання Звіту про фінансові результати.

Неопераційні курсові різниці відображають у складі інших доходів (витрат) 744 "Дохід від неопераційної курсової різниці", 974 "Втрати від

неопераційної курсової різниці", за винятком курсових різниць, що виникають по фінансових інвестиціях в господарські одиниці за межами України. Прикладом неопераційних курсових різниць може бути заборгованість за кредитами в іноземній валюті або з фінансової оренди.

Таблиця 1

Відображення курсових різниць залежно від виду діяльності і типу змін

Види діяльності (статті балансу)	При зростанні валютного курсу BKt > BKt -1	При зниженні валютного курсу BKt < BKt -1
При використанні для обліку витрат рахунків 9 класу		
Операційна (активи)	714 "Дохід від операційної курсової різниці"	945 "Втрати від операційної курсової різниці"
Операційна (пасиви)	945 "Втрати від операційної курсової різниці"	714 "Дохід від операційної курсової різниці"
Неопераційна (активи)	744 "Дохід від неопераційної курсової різниці"	974 "Втрати від неопераційної курсової різниці"
Неопераційна (пасиви)	974 "Втрати від неопераційної курсової різниці"	744 "Дохід від неопераційної курсової різниці"
При використанні для обліку витрат рахунків 8 та 9 класу		
Операційна (активи)	714 "Дохід від операційної курсової різниці"	84 "Інші операційні витрати" 945 "Втрати від операційної курсової різниці"
Операційна (пасиви)	84 "Інші операційні витрати" 945 "Втрати від операційної курсової різниці"	714 "Дохід від операційної курсової різниці"
Неопераційна (активи)	744 "Дохід від неопераційної курсової різниці"	84 "Інші операційні витрати" 974 "Втрати від неопераційної курсової різниці"
Неопераційна (пасиви)	84 "Інші операційні витрати" 974 "Втрати від неопераційної курсової різниці"	744 "Дохід від неопераційної курсової різниці"

Джерело : складено автором

Таким чином, курсові різниці відображаються у складі доходів в результаті перерахунку монетарних:

- активів – при зростанні валютного курсу;
- зобов'язань - при зниженні валютного курсу.

Курсові різниці відображаються у складі витрат в результаті перерахунку монетарних:

- активів - при зростанні валютного курсу;
- зобов'язань - при зниженні валютного курсу.

Важливу роль в обліку курсових різниць відіграє періодичність їх розрахунку.

Так, відповідно до п. 7 та п. 8 П(С)БО 21 визначення курсових різниць за монетарними статтями в іноземній валюті проводиться:

- на дату здійснення господарської операції;
- на дату балансу [1].

При цьому на дату здійснення операції курсові різниці розраховуються:

- або в межах суми такої операції;
- або за всією статтею.

Підприємство самостійно має визначити порядок розрахунку курсових різниць на дату господарської операції - у межах цієї операції чи за всією монетарною статтею - і закріпити його в обліковій політиці.

Для визначення курсових різниць на дату балансу П(С)БО 21 передбачено застосування курсу НБУ на кінець дня дати балансу, під час визначення курсових різниць на дату здійснення операції - курсу НБУ на початок дня такої операції.

Між тим норми П(С)БО 21 дещо застаріли, оскільки зміни до положення були внесені в період, коли курс НБУ встановлювався на 14.00 год., таким чином упродовж дня діяв «подвійний» курс.

Починаючи з 31.03.2015 р. відповідно до Постанови НБУ від 19.03.15 р. № 194 "Про внесення змін до Положення про встановлення офіційного курсу гривні до іноземних валют та курсу банківських металів" [3] НБУ встановлює курс щодня один раз наприкінці робочого дня, який починає діяти з наступного робочого дня. Тому курс на початок і на кінець дня зараз однаковий. З огляду на це, вказані операції відображають у валюті звітності шляхом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням валютного курсу на дату здійснення операції (дату балансу).

Розглянемо на прикладі порядок визначення курсових різниць за різних варіантів: 1) Наказом про облікову політику закріплено, що підприємство визначає курсові різниці лише у межах суми операції, 2) курсові різниці

визначаються за усією монетарною статтею, а також визначимо їх вплив на доходи та витрати (див. табл. 2).

Приклад. Залишки на звітну дату 30.04 на балансі підприємства:

- іноземна валюта – 153000 \$;

- кредиторська заборгованість перед нерезидентом «А» за імпортом контрактом – 120000 \$.

Частково погашена заборгованість перед нерезидентом 17.05 в сумі 50000 \$ та 17.06 – в сумі 70000 \$.

Курси НБУ (умовні):

- на 30.04 – 25,0 грн./ \$1;

- на 17.05 – 25,1 грн./ \$1;

- на 17.06 – 24,8 грн./ \$1;

- на дату балансу 30.06 – 25,3 грн./ \$1.

Кредиторська заборгованість перед нерезидентом за імпортом контрактом є монетарною, так як вона буде погашатися грошовими коштами.

Таблиця 2

Розрахунок курсових різниць в межах суми операції та за всією статтею та відображення їх в обліку

№ з/п	Дата та найменування операції (події)	Кореспонденція рахунків		Сума, \$/грн.	
		Дебет	Кредит	Варіант 1	Варіант 2
1	30.04. Залишок заборгованості на 17.05., \$/грн.		632	<u>120 000\$</u> 3000000	<u>120 000\$</u> 3000000
2	30.04. Залишок коштів, заборгованості, \$/грн.	312		<u>153 000\$</u> 3825000	<u>153 000\$</u> 3825000
3	17.05. Відображена курсова різниця у зв'язку з перерахунком заборгованості на дату здійснення операції (погашення заборгованості)	945	632	50000\$ x (25,1 – 25,0) 5000 грн.	120000\$ x (25,1 – 25,0) 12000 грн.
4	17.05. Відображена курсова різниця у зв'язку з перерахунком іноземної валюти на дату здійснення операції (погашення заборгованості)	312	714	50000\$ x (25,1 – 25,0) 5000 грн.	153000\$ x (25,1 – 25,0) 15300 грн.
5	17.05. Перераховано нерезиденту «А» (курс НБУ – 25,1)	632	312	<u>50 000\$</u> 1255000	<u>50 000\$</u> 1255000
6	Залишок заборгованості на 17.05., \$/грн. (120000\$ – 50000\$ =			<u>70 000\$</u> 1750000	<u>70 000\$</u> 1757000

	70000\$)				
7	Залишок коштів на 17.05., \$/грн. (153000\$ – 50000\$ = 103000\$)			<u>103 000\$</u> 2575000	<u>103 000\$</u> 2585300
8	17.06. Відображена курсова різниця по кредиторській заборгованості на дату здійснення операції	632	714	70 000 \$ x (24,8 – 25,0) 14000 грн.	70000\$ x (24,8 – 25,1) 21000 грн.
9	17.06. Відображена курсова по іноземній валюті на дату здійснення операції	945	312	70000 \$ x (24,8 – 25,0) 14000 грн.	103000\$ x (24,8 – 25,1) 30900 грн.
10	17.06. Перераховано нерезиденту «А» (курс НБУ – 24,8)	632	312	<u>70 000\$</u> 17360000	<u>70 000\$</u> 17360000
11	Залишок заборгованості на 17.06., \$/грн. (70000\$ – 70000\$)		632	-	-
12	Залишок коштів на 17.06., \$/грн. (103000\$ – 70000\$ = 33000\$)	312		<u>33 000\$</u> 825000	<u>33 000\$</u> 818400
13	30.06. Відображена курсова різниця у зв'язку з перерахунком іноземної валюти на дату балансу (курс НБУ – 25,3)	312	714	33000 \$ x (25,3 – 25,0) 9900 грн.	33000 \$ x (25,3 – 24,8) 16500 грн.
14	30.06. Списання доходів від операційної курсової різниці на фінансові результати	714 714 714	791 791 791	5000 14000 9900	15300 21000 16500
15	Разом доходів від курсових різниць	x	x	28900 грн.	52800 грн.
15	30.06. Списання витрат від операційної курсової різниці на фінансовий результат	791 791	945 945	5000 14000	12000 30900
16	Разом витрат від курсових різниць	x	x	19000 грн.	42900 грн.
17	Усього курсових різниць (згорнений результат)	x	x	9900	9900

Джерело : складено автором

Як видно із таблиці 2, який би варіант підприємство не обрало, загальний вплив на фінансовий результат від обох варіантів буде однаковий. Загальна сума курсових різниць, нарахованих за варіантом 1 і варіантом 2, однакова. Якщо ж погашення буде відбуватися в різних звітних періодах, різниця між варіантами також буде нівелюватися. Однак, розгорнуто значення доходів і витрат від курсових різниць відрізняються.

У нашому випадку у Звіті про фінансові результати ф. 2 будуть представлені як доходи від курсових різниць, так і витрати. Для фінансової звітності згорнений чи розгорнений фінансовий результат немає вирішального

значення. До податкової декларації з податку на прибуток (і до квартальної, і до річної) курсові різниці переносяться із бухгалтерського обліку і визначаються за правилами П(С)БО 21. Коригування фінансового результату на курсові різниці не проводиться.

Проте, слід зазначити, що в окремих випадках вибір способу розрахунку курсових різниць (за сумою операції чи за всією статтею) може бути вирішальним при визначенні «розрахункових» показників податкового обліку, наприклад, обсягів річного доходу з метою застосування чи незастосування податкових коригувань при визначенні об'єкта оподаткування податком на прибуток, граничного «доходного» критерію можливості перебування на єдиному податку, податкового навантаження, критерію для відбору платників податків – юридичних осіб високого ступеня ризику для документальної перевірки (якщо рівень зростання податку на прибуток нижчий за рівень зростання доходів) тощо.

Так, для платників податку, у яких річний дохід від будь-якої діяльності (за вирахуванням непрямих податків), визначений за правилами бухгалтерського обліку за останній річний звітний (податковий) період 20 млн. грн., об'єкт оподаткування може визначатися без коригування фінансового результату до оподаткування на усі різниці (крім від'ємного значення об'єкта оподаткування минулих податкових (звітних) років), визначені відповідно до положень розділу III ПКУ. До річного доходу від будь-якої діяльності, визначеного за правилами бухгалтерського обліку, включається дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), інші операційні доходи, фінансові доходи та інші доходи.

Відображення курсових різниць у фінансовій звітності наведено у табл. 3.

Таблиця 3

Відображення курсових різниць у фінансовій звітності

Курсові різниці від операційної діяльності	Курсові різниці від неопераційної діяльності
Фінансовий Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) ф. 2	
у складі інших операційних доходів, рядок 2120 ф. 2	у складі інших доходів, рядок 2240 ф. 2

у складі інших витрат операційної діяльності, рядок 2180 ф. 2	у складі інших витрат, рядок 2270 ф. 2
Фінансовий Звіт суб'єктів малого підприємництва Звіт про фінансові результати ф. 2-м	
у складі інших операційних доходів, рядок 2120 ф. 2-м	у складі інших доходів, рядок 2240 ф. 2-м
у складі інших витрат операційної діяльності, рядок 2180 ф. 2-м	у складі інших витрат, рядок 2270 ф. 2-м
Спрощений фінансовий Звіт суб'єктів малого підприємництва Звіт про фінансові результати ф. 2-мс	
у складі інших доходів, рядок 2160 ф. 2-мс	у складі інших доходів, рядок 2160 ф. 2-мс
у складі інших витрат, рядок 2165 ф. 2-мс	у складі інших витрат, рядок 2165 ф. 2-мс

Джерело : складено автором

При складанні фінансової звітності згортання статей активів і зобов'язань, доходів і витрат є неприпустимим, крім випадків, передбачених відповідними національними П(С)БО або міжнародними стандартами фінансової звітності (п. 3 розділу IV НП(С)БО 1).

Якщо протягом звітного періоду були і позитивні і негативні курсові різниці від перерахунку монетарних статей, то у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) їх слід відображати розгорнуто (тобто доходи і витрати відображаються у відповідних рядках окремо).

Таким чином, значні суми позитивних і негативних курсових різниць, призводять до штучного збільшення суми інших операційних (неопераційних) доходів і інших операційних (неопераційних) витрат підприємства, хоча фактично на фінансовий результат впливає їх різниця.

Окремий порядок відображення в обліку встановлено для курсових різниць, які виникають:

- щодо фінансових інвестицій в господарські одиниці за межами України;
- внаслідок перерахунку зобов'язань засновників при формуванні статутного капіталу.

Так, курсові різниці, які виникають щодо дебіторської заборгованості або зобов'язань за розрахунками із господарською одиницею за межами України згідно з п. 9 ПБО 21 відображаються у складі іншого додаткового капіталу

та відображаються в іншому сукупному доході. Відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. N 291, на субрахунку 423 "Накопичені курсові різниці" узагальнюється інформація про курсові різниці, які відображаються у складі власного капіталу та визнаються в іншому сукупному доході [4]. Згідно з пп. 3.29 Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджених наказом МФУ від 28.03.2013 р. № 433 [5] така інформація наводиться у статті «Накопичені курсові різниці» розділу II Звіту про фінансові результати ф. 2 (р. 2410).

Курсові різниці, які виникають внаслідок перерахунку зобов'язань засновників при формуванні статутного капіталу, відображаються у складі додаткового капіталу (п. 8 ПБО 21) і обліковуються на субрахунку 425 «Інший додатковий капітал» (лист МФУ № 31-08410-07-16/33606 від 19.11.2013 р.) [6]. Такі курсові різниці не включаються до іншого сукупного доходу (за визначенням НП(С)БО 1[7]), тобто не відображаються у р. 2410 ф. 2 за статтею «Накопичені курсові різниці». Адже згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженим наказом МФУ від 07.02.2013 № 73, сукупним доходом є зміни у власному капіталі протягом звітного періоду внаслідок господарських операцій та інших подій (за винятком змін капіталу за рахунок операцій із власниками) [7].

Узагальнимо порядок відображення курсових різниць відповідно до п. 8 – 9 П(С)БО 21 (табл. 4).

Таблиця 4

Відображення курсових різниць від операцій в іноземній валюті

Види курсових різниць	Правила відображення курсових різниць відповідно до п. 8 – 9 П(С)БО 21
Курсові різниці від перерахунку грошових коштів в іноземній валюті та інших монетарних статей про операційну діяльність	Відображаються у складі інших операційних доходів (витрат)
Курсові різниці від перерахунку монетарних статей про інвестиційну і фінансову діяльність, за винятком визначених п. 9 П(С)БО 21	Відображаються у складі інших доходів (витрат)

Курсові різниці, які виникають внаслідок перерахунку зобов'язань засновників при формуванні статутного капіталу	Відображаються у складі додаткового капіталу
Курсові різниці, які виникають щодо дебіторської заборгованості або зобов'язань за розрахунками із господарською одиницею за межами України (п. 9 П(С)БО 21)	Відображаються у складі іншого додаткового капіталу та відображаються в іншому сукупному доході

Джерело : складено автором

Невирішеним на сьогодні залишається питання порядку визначення та відображення в обліку позитивних курсових різниць, передбачених Законом України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» № 185/94 від 23.09.1994 р. [8], та які підлягають перерахуванню до бюджету (далі – Закон 185).

Умови і особливості продажу поверненої нерезидентом чи невикористаної іноземної валюти регулюються ст. 5 Закону 185, та Положенням про порядок та умови торгівлі іноземною валютою, затвердженим постановою НБУ від 10.08.2005 р. № 281 (далі – Положення 281) [9].

Відповідно до Положення 281 резидент зобов'язаний використати придбану, обміняну на міжбанківському валютному ринку України іноземну валюту для виконання власних зобов'язань перед нерезидентами не пізніше ніж за десять робочих днів після дня її зарахування на його поточний рахунок на потреби, зазначені в заяві про купівлю іноземної валюти [9]. У заяві про купівлю іноземної валюти резидент зобов'язаний доручити суб'єкту ринку продати куплену, обміняну іноземну валюту, що не буде перерахована за призначенням у вищезазначений строк (п. 3 р. III Положення 281) [9].

У разі порушення резидентами цих строків, уповноважений банк зобов'язаний продати протягом 5 робочих днів куплену (або обміняну) іноземну валюту на міжбанківському валютному ринку України (ст. 5 Закону 185, п. 6 р. III Положення 281).

Тобто іноземна валюта має бути продана уповноваженим банком за двох умов:

1) у разі порушення клієнтами-резидентами строків її перерахування нерезидентам;

2) у разі, якщо така валюта раніше була придбана на міжбанківському валютному ринку.

При цьому позитивна курсова різниця, що може виникнути за такою операцією, згідно до п. 5 Закону 185 щоквартально направляється до Державного бюджету України, а негативна курсова різниця відноситься на результати господарської діяльності резидента [8].

Проте ані Законом 185, ні іншими законодавчими актами України на уповноважені банки не покладено обов'язку щодо перерахування до бюджету зазначеної курсової різниці без доручення клієнта. Водночас жоден нормативний акт не зобов'язує перераховувати позитивні курсові різниці до Держбюджету і суб'єкта господарювання.

Більш того, відсутній взагалі і механізм розрахунку такої курсові різниці. П(С)БО 21 регулює порядок розрахунку курсових різниць тільки у відношенні зміни курсу НБУ.

Це призводить до різного тлумачення як самої різниці, так і механізму її визначення.

Так, більшість фахівців вважають, що така різниця є штрафною санкцією (для уникнення маніпуляцій із купівлею валюти), і пропонують визначати її як різницю між вартістю іноземної валюти за курсом продажу на МВРУ та курсом придбання іноземної валюти на МВРУ. Однак, такої курсової різниці взагалі не існує. Крім того, різниці, що виникають під час придбання – продажу іноземної валюти (між вартістю валюти за курсом НБУ та за комерційним курсом), не є курсовими в розумінні П(С)БО 21. Механізм розрахунку курсової різниці між вартістю валюти за курсом продажу та курсом купівлі також не передбачений чинним законодавством.

Окремі фахівці вважають позитивною курсовою різницею різницю, коли при поверненні курс НБУ більший, аніж під час перерахування авансу, тобто перерахування авансу нерезиденту відбувається за одним курсом НБУ, а

повернення – за іншим курсом НБУ. Проте, з огляду на юридичні суперечності, заперечують необхідність перерахування такої різниці до бюджету суб'єктом господарювання.

Зважаючи на різне трактування позитивної курсової різниці, що підлягає перерахуванню до бюджету, фахівцями пропонуються й різні підходи до відображення її в обліку.

На наш погляд, пропозиції щодо відображення в обліку є спірними, оскільки на законодавчому рівні дане питання не врегульоване, перш за все, що це за різниці, яка їх природа та мета, й відтак потребують подальших досліджень.

На підставі проведених досліджень, вважаємо необхідним:

1) з метою удосконалення обліку операцій в іноземній валюті доповнити п. 6 П(С)БО 21 абзацом наступного змісту:

«При прийнятті рішення щодо повернення авансу нерезиденту (нерезидентом), відбувається зміна немонетарної заборгованості на монетарну. В подальшому на відображення в обліку такої заборгованості розповсюджуються норми щодо монетарних статей.

Норми даного пункту розповсюджуються і на заборгованість підзвітної особи (підзвітній особі)»;

2) у зв'язку з вищевикладеним, підприємствам чітко розмежовувати монетарні і немонетарні статті, тому доцільно впровадити на субрахунках обліку немонетарних статей додаткові субрахунки іншого порядку – 37122, 68122, 37222 – для обліку заборгованості, що перейшла в категорію монетарної;

3) зважаючи на невідповідність норм П(С)БО 21 діючому порядку встановлення офіційного курсу гривні до іноземних валют, внести зміни до п. 7, 8 П(С)БО 21 щодо використання валютного курсу на дату балансу, та на дату здійснення операції;

4) переглянути механізм внесення змін до діючого законодавства. Згідно з бухгалтерськими принципами будь – які обґрунтовані зміни облікової політики або облікових оцінок повинні відбуватися на початок

звітнього періоду (року). Неприпустимими, на наш погляд, є зміни до нормативних актів, зокрема П(С)БО 21, які запроваджуються в середині звітнього періоду, що не зовсім повністю відповідає принципам бухгалтерського обліку про незмінність облікової політики;

5) з метою уникнення негативних податкових «наслідків» суб'єктам господарювання більш виважено підходити до формування облікової політики. Як показують дослідження, при певних умовах, більш вигідним є встановлення способу визначення курсових різниць за монетарними статтями в іноземній валюті на дату здійснення господарської операції тільки в її межах;

6) внести зміни до п. 3 розділу IV НП(С)БО 1, п. 6 розділу I П(С)БО 25 щодо можливості вибору згорнутого способу відображення курсових різниць у фінансовій звітності, що нівелює вплив таких різниць на податкові показники. Це також може надати підприємству можливість, зокрема, не застосовувати податкові коригування при визначенні об'єкта оподаткування податком на прибуток підприємств;

7) внести змін до Закону 185 та Положення 281 стосовно механізму визначення позитивної курсової різниці, та встановлення відповідального суб'єкта за її перерахування до бюджету. У протилежному разі, норма Закону є недоцільною, і підлягає скасуванню.

Запровадження на практиці наданих пропозицій забезпечить достовірність і оперативність обліку, стабільність облікової політики, економію часу й полегшення праці бухгалтерських працівників, а також вирішить проблеми як додаткових надходжень до бюджету, так і контролю за збереженням валютних коштів та їх ефективним використанням.

Література

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 "Вплив змін валютних курсів", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 10.08.2000 р. N 193. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00>

2. Зміна валюти платежу за ЗЕД-договором: відображаємо в бухгалтерському обліку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/oneanalytics/66172>

3. Постанова НБУ "Про внесення змін до Положення про встановлення офіційного курсу гривні до іноземних валют та курсу банківських металів" від 19.03.15 р. № 194. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0194500-15>

4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом МФУ від 30.11.99 р. N 291. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>

5. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджені наказом Мінфіну України від 28.03.2013 р. № 433. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.golovbukh.ua/regulations/1521/8199/8200/461791/>

6. Лист МФУ «Щодо відображення в бухгалтерському обліку курсових різниць за зобов'язаннями засновників з внесків до статутного капіталу» від 19.11.2013 р. N 31-08410-07-16/33606. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.profiwins.com.ua/uk/letters-and-orders/treasury/4367-33606.html>

7. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом МФУ від 07.02.2013 № 73. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

8. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» № 185/94 від 23.09.1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/185/94-вр>

9. Положення про порядок та умови торгівлі іноземною валютою, затвердженого постановою Правління НБУ від 10.08.2005 р. № 281. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0950-05>